



Anna Suorsa

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen musiikkikasvatuksessa

Lastentarha-lehden artikkeleissa 2010–2017

Kandidaatin tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Varhaiskasvatuksen koulutus

2018

## SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	3
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS .....	6
2.1 Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi.....	6
2.2 Tutkimuskohteena Lastentarha-lehden musiikkikasvatusartikkelit.....	8
3 TUTKIMUSTULOKSIA .....	11
3.1 Lapsi osallisena yhteisössään .....	11
3.2 Kasvattaja mahdollistaa lasten osallisuuden .....	13
3.3 Lapset osallistuvat kasvattajien suunnittelemaan musiikkitoimintaan .....	17
3.4 Tunteva, itseään ilmaiseva ja osaava lapsi musiikkikasvatuksessa .....	21
3.5 Yhteistoiminnallista ja eheyttävää musiikkikasvatusta .....	26
4 LOPUKSI .....	30
LÄHTEET .....	33
LIITE .....	37

# 1 JOHDANTO

Lapset osallistuvat varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kasvattajien suunnittelemaan toimintaan, jossa ei ole aina tilaa lasten omille aloitteille, mielipiteille ja näkemyksille. Lapset saavat ehdottaa toivelauluja tai toteuttaa omia suunnitelmiaan askartelun, kuvataiteen, rakentelun tai ulkoilun aikana. Lasten toiveita otetaan huomioon myös vapaassa leikissä ja ruokailussa. Sen sijaan mahdollisuudet vaikuttaa muuhun toimintaan ovat edelleen vähäiset, sillä lapset pääsevät harvoin esimerkiksi neuvottelemaan, suunnittelemaan tai ideoimaan päivän ohjelmaa yhdessä kasvattajien kanssa. (Leinonen 2014, 20; Turja 2017, 43, 52.)

Lasten osallisuus on ollut kasvavan kiinnostuksen kohteena varhaiskasvatuskeskustelussa. Aiheesta on tehty paljon tutkimuksia. Esimerkiksi Johanna Kiili kuvaa väitöskirjassaan vuonna 2006 suomalaisten lasten osallisuutta, toimijuutta sekä lapsipolitiikan lähihistoriaa ja nykyhetkeä. Tutkimustuloksissa todetaan, että aikuisten tulevaisuusorientoitunut ajattelutapa ja käsitys lasten riittämättömistä kyvyistä vähentävät lasten vaikutusmahdollisuuksia omaan kasvuympäristöönsä. Lapset kokevat kuitenkin itsensä osaavina ja tietävinä tekijöinä, jotka kaipaavat kuitenkin vielä aikuisen tukea ja suojaa. Päivi Virkki tuo vuonna 2015 esille väitöskirjassaan lasten ja kasvattajien kokemuksia lasten toimijuudesta ja osallisuudesta päiväkodin toiminnassa. Tutkimustuloksissa todetaan kasvattajien käsittävän lasten osallisuuden suppeasti. Lapsia tulisi osallistaa Virkin mukaan enemmän erilaisissa tilanteissa, kuten opetuksessa, juhlissa tai retkillä, jotta ”lapset kokisivat leikinomaisen, luontevan, vapauttavan, iloisen ja toiminnallisen osallisuuden ja yhteyden omaan elämäänsä, itseensä ja toisiinsa”.

Taru Leppänen kertoo vuonna 2010 tutkimuksessaan kokemuksia ja ajatuksia lastenmusiikkikulttuurista 2000-luvun Suomessa. Suomessa on tutkittu lapsia ja musiikkia kasvatustieteellisestä näkökulmasta. Sen sijaan lasten musiikillisen arjen

tutkimus on ollut vähäistä, vaikka lapset saavat musiikillisia kokemuksia monissa arjen tilanteissa. Tutkimuksen kohteina ovat olleet usein tiettyihin tavoitteisiin tähtäävä aikuisten ohjaama musiikkikasvatus. Lasten musiikkikulttuurin ei tulisi olla Leppäsen mielestä pelkästään aikuisten sanelemaa ja ohjaamaa, sillä myös lapsilla itsellään tulisi olla tilaisuuksia vaikuttaa omaan musiikilliseen tekemiseensä. (Leppänen 2010, 12, 187.) Saija Virta on tutkinut päiväkotien musiikkikasvatusta pro gradussaan vuonna 2002 ”Luovuus ja traditio päiväkodin musiikkikasvatuksessa”. Tutkimusaineistona ovat olleet Lastentarha-lehden musiikkikasvatusartikkelit. Tutkimuksessa on analysoitu Lastentarha-lehden musiikkikasvatusta käsitteleviä artikkeleita vuosilta 1944–1950, 1960–1969 ja 1985–1990. Virta on tutkinut eri aikoina tärkeinä pidettyjä asioita päiväkodin musiikkikasvatuksessa, artikkelien luomia kuvia musiikkikasvatuksesta sekä luovuuden ja tradition suhdetta. Tutkimustuloksena todetaan musiikkikasvatuksen painottuneen tradition ylläpitämiseen. Luovuus on noussut eri ajanjaksona pinnalle, mutta sen todetaan olleen kuitenkin käytännössä vanhojen perinteisten tapojen mukaista toimintaa.

Lasten osallisuus on ajankohtainen aihe, koska Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet painottavat lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa sekä arvioinnissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ovat Opetushallituksen antamia valtakunnallisia määräyksiä, joiden mukaan varhaiskasvatusta ja esiopetusta on toteutettava. (EOPS 2014, 8, 18–19, 23; VASU 2016, 8, 30.)

Tutkin lasten osallisuutta varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käytännön musiikkikasvatuksessa. Minua innosti tämän tutkimuksen tekemiseen aikaisempien tutkimusten vähäisyys aiheesta sekä havaintoni lasten osallisuuden alhaisesta tasosta musiikkikasvatustyössä. Tutkimustuloksia voin hyödyntää omassa työssäni lastentarhanopettajana ja esikoulun opettajana. Olen pohtinut käytännön kasvatustyön ja valtakunnallisten määräysten välistä eroa. Lasten osallisuus on tullut teoreettiseen

puheeseen, mutta arjen kasvatustyössä käytänteet ja käsitykset näyttävän muuttuvan hitaasti (Turja 2017, 43).

Valitsin tutkimuskohteeksi Lastentarha-lehden, koska se on kasvatusalan ammattilehti. Uskon saavani lehden artikkeleista hyviä esimerkkejä käytännön kasvatustyöstä, jossa näkyy lasten osallisuutta. Lastentarha-lehden tavoitteena on jakaa tietoa kasvattajille sekä virittää yhteiskunnallista keskustelua kasvatustoiminnasta (Lastentarhanopettajaliitto 2018). Tutkin Lastentarha-lehden artikkeleita, joissa kerrotaan sekä musiikkikasvatuksesta että lasten osallisuudesta. Tällä tutkimuksella haluan selvittää: mitä on lasten osallisuus käytännön varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen musiikkikasvatuksessa?

## 2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

### 2.1 Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi

Laadullinen tutkimus voi paneutua yhteiskunnassa yleisesti tiedettyihin mutta huonosti tiedostettuihin perusilmiöihin ja lähestyä niitä uusista näkökulmista (Alasuutari 2011, 234–235, 244–255). Tutkimuksen tekemistä auttavat ja ohjaavat tutkimusaiheeseen liittyvä teorian tieto ja teoreettiset käsitteet (Eskola & Suoranta 2014, 81–84). Tutkimuksen onnistumisen kanalta on tärkeää, että teoreettinen viitekehys, tutkimusmenetelmä ja -aineisto ovat yhteensopivia (Alasuutari 2011, 83–84). Oleellista on tutkimusaineiston laatu suhteessa teoriaan ja tutkimusongelmaan eli millä periaatteilla näytteet on valittu suuremmasta määrästä tutkimuskohteeksi. Aineiston koko ei vaikuta tutkimuksen onnistumiseen. Aineisto voidaan todeta tarpeeksi kattavaksi, kun se mahdollistaa analyysin ja tulkinnan tekemisen. (Eskola & Suoranta 2014, 18, 60–61.) Laadullinen tutkimus on hyvä keino perehtyä perinpohjaisesti tutkittavaan aiheeseen. Saatu tieto on syvällistä, mutta vaikeasti yleistettävää. Jos tuloksista halutaan yleistettäviä, aiheen tutkimusta voidaan jatkaa esimerkiksi tilastollisin menetelmin. (Alasuutari 2011, 87–88, 231.) Yksittäinen laadullinen tutkimus voi luoda aiheita uusille tutkimuksille ja teoreettisille oivalluksille (Alasuutari 2011, 263, 277).

Ennen tutkimustyön aloittamista on tehtävä periaatteellinen päätös tutkimusmenetelmästä ja samalla on huomioitava tutkimuskysymykseen liittyvät oleelliset tekijät eli mitä tutkimuksessa halutaan selvittää. Aineiston keruun aikana saatu tutkimusaineisto voi vielä muovata tutkimuksen kulkua. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukaan ja tutkimusvaiheilla eli aineistonkeruulla, analyysillä, tulkinnalla ja tuloksilla on ominaista kietoutua yhteen. (Alasuutari 2011, 40; Grönfors, 1982, 87; Eskola & Suoranta, 2014, 15–16.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa voidaan kerätä ja analysoida ainakin osittain samanaikaisesti (Metsämuuronen, 2001, 51). Laadullisessa tutkimuksessa

aineistolähtöinen analyysi antaa perustietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin tutkimukseen liittyvää teoriatietoa kootaan tutkimusaineistosta käsin. Jotta aineistolähtöinen analyysin tekeminen vastaisi tarkoitustaan, on kiinnitettävä huomiota siihen miten tutkimusaineisto valitaan ja rajataan. (Eskola & Suoranta 2014, 19.) Tutkimusongelmaa on mahdollista selvittää itse kerätyn tai valmiin aineiston avulla. Laadullisen analyysin kohteeksi sopivat muun muassa joukkotiedotuksen tuotteet kuten lehdet. Jo olemassa olevaa aineistoa hyödyntämällä helpotetaan omaa tutkijan työtä. (Eskola & Suoranta 2014, 118–122.)

Tutkimuksen teossa kohtaavat teoria, tutkija ja tutkimusaineisto. Tutkimus aloitetaan tutustumalla aineistoon ilman ennakkokäsityksiä ja selvitetään mitä se pitää sisällään, mitä se kertoo, mihin kysymyksiin aineisto vastaa ja kuka niihin on vastannut. Aineistoa on pyrittävä lähestymään ilman ennakkokäsityksiä ja oletuksia. Tutkijan rooli on analyysin teossa merkittävä, koska hän tulkitsee ja nostaa tiettyjä asioita tutkimustuloksiksi. (Ronkainen & Pehkonen & Lindblom-Ylänne & Paavilainen, 2011, 123–124.) Tutkimuksen ennakko-oletukset eivät saa rajoittaa tutkimusprosessia. Tavoitteena on, että tutkija oppii uutta ja hänen näkemyksensä avartuvat. (Eskola & Suoranta 2014, 20.) Tutkittavan kohteen säilyttäminen juuri sellaisena kuin se on, antaa aidoimman tuloksen. Omat asenteet on tiedostettava tutkimuksen aikana ja kirjoitettava ne esille tutkimustuloksissa. (Eskola & Suoranta 2014, 17.) Tutkimuksen luotettavuus näkyy teoreettisen käsittelyn, tutkimusmenetelmän sekä tutkijan valintojen ja tulkintojen yhteensopivuutena. Tutkimusprosessin tarkka kuvaus ja suorat lainaukset aineistosta helpottavat tutkimuksen ajatusrakennelmien seuraamista, arvioitavuutta ja uusittavuutta. (Grönfors, 1982, 174; Eskola & Suoranta 2014, 213–218.)

Sisällön analyysissä suoritetaan aineiston pelkistämistä, luokittelua ja jäsentämistä (Ronkainen & Pehkonen & Lindblom-Ylänne & Paavilainen, 2011, 124–125). Tekstistä haetaan tunnusomaisia usein toistuvia ilmauksia, yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Aineistoa luetaan pitäen mielessä tutkimuksen tavoite ja siihen liittyvä teoriatieto. Järjestelyvaiheen aikana tulevat aineiston piirteet esille. (Eskola & Suoranta 2014, 121;

Ronkainen & Pehkonen & Lindblom-Ylänne & Paavilainen, 2011, 124–125.) Havainnoissa keskitytään tutkimuksen kannalta tärkeisiin huomioihin. Yksittäiset esimerkit ja havainnot pelkistetään yhdeksi tai muutamaksi havaintojen ryhmäksi. Laadullista analyysiä on se miten aineiston havaintoja yhdistellään. (Alasuutari 2014, 40, 51–52.) Tutkimuksen tekemisessä ei ole kyse pelkästään huomioiden tekemisestä. Tavoitteena on pelkistää ja hakea olennainen tieto sekä selvittää tutkittavasta asiasta jotakin uutta, jota ei ennen tutkimuksen aloittamista olisi voinut ennustaa. (Alasuutari 2011, 40, 215.) Päämääränä on selkeyttää ja tiivistää tietoa irrallisesta aineistosta (Eskola & Suoranta 2014, 138). Analyysi on prosessi, joka jäsentää aineistoa ja tuottaa uusia havaintoja. Tutkijan teoretieto ja käytännön tutkimustyö yhdistyvät analyysivaiheessa tutkijan tekemäksi tulkinnaksi. (Ronkainen & Pehkonen & Lindblom-Ylänne & Paavilainen, 2011, 123–126.) Tutkittavaa asiaa pyritään selittämään sekä vertaamaan muihin saman ilmiön tutkimuksiin ja teoreettiseen viitekehykseen (Alasuutari 2014, 50–52).

## **2.2 Tutkimuskohteena Lastentarha-lehden musiikkikasvatusartikkelit**

Tällä tutkimuksella haluan syvällistä tietoa lasten osallisuudesta varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen musiikkikasvatuksessa. Halusin tutkimusaineistoksi mahdollisimman laadukkaita esimerkkejä käytännön varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta. Sen takia valitsin tutkimusaineistoksi Lastentarha-lehden artikkelit, (liite) joissa kerrotaan esimerkkejä käytännön musiikkikasvatuksesta. Mielestäni Lastentarha-lehden artikkelit ovat sopiva tutkimusaineisto, koska lehden tavoitteena on jakaa kasvattajille tietoa sekä virittää yhteiskunnallista keskustelua. Lastentarha-lehti on lastentarhanopettajien ja muiden pedagogista varhaiskasvatustyötä tekevien ammattilehti. ”Lastentarha vaikuttaa varhaiskasvatusasioihin jakamalla asiantuntijätietoa ja arkikokemuksia alle kouluikäisten lasten kasvatuksesta ja opetuksesta. Lehti vaikuttaa myös yhteiskunnan päätöksentekoon tuoden esille varhaiskasvatuksen ja ammattikuntansa näkökulmat. Lastentarha-lehteä lukevat lastentarhanopettajat, erityislastentarhanopettajat,



varhaiskasvatuksen johto ja esimiehet sekä varhaiskasvatuksen asiantuntijat ja ammattilaiset.” (Lastentarhanopettajaliitto 2018.) Valitsemalla valmiin tutkimusmateriaalin, helpotan omaa työtäni ja voin keskittyä valmiin aineiston tutkimiseen. Tämän tutkimuksen tulokset liittyvät tutkimuksen esimerkkitapauksiin, joten tuloksia ei voi yleistää.

Valitsin tutkimusmateriaaliksi uusimmat Lastentarha-lehden numerot, koska halusin saada uusinta tietoa tutkittavasta asiasta. Lehti ilmestyy viisi kertaa vuodessa ja musiikkiaiheisia artikkeleita lehdessä oli keskimäärin artikkeli joka kolmas lehti. Saadakseni riittävästi aineistoa, valitsin tutkimuskohteeksi lehdet vuodesta 2010 alkaen aina uusimpaan ilmestyneeseen numeroon. Rajasin tutkimusaineistoksi musiikkikasvatusartikkelit, joista voi tulkita lasten osallisuutta. Löysin ajanjakson lehdistä tutkimukseen sopivia artikkeleita 12 kappaletta ja ne on julkaistu vuosien 2010–2015 aikana.

Luin artikkeleita pitäen mielessä lasten osallisuuden teoreettista perustietoa. Alleviivasin mielestäni tutkimuksen kannalta tärkeitä tekstin osia. Etsin tutkimusaineistosta lasten osallisuuteen liittyviä ilmiöitä ja teoreettisia käsitteitä, kuten lasten mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toimintaan ja arviointiin. Huomioin tekstistä kasvattajien tapaa puhua lapsista joko toimijoina tai toiminnan kohteina. Jos artikkelista ei löytynyt lasten osallisuuden tunnusmerkkejä, huomioin ominaisuuksia, jotka korvasivat tai peittivät lasten osallisuutta. Osallisuuteen liittyvät huomiot, joita olen nostanut esille aineistosta, eivät välttämättä liity pelkästään musiikkikasvatukseen, koska osassa artikkeleita musiikkikasvatus on osa laajempaa kokonaisuutta esimerkiksi musiikkinäytelmää. Tällöin musiikki kuvataan kasvatustoimintaa yhdistävä ja eheyttävänä elementtinä. Muutama artikkeli keskittyy kuvaamaan lähes kokonaan musiikkikasvatusta ja siihen liittyviä ilmiöitä. Osassa artikkeleista lapsetkin saavat äänensä kuuluviin. Viidessä artikkelissa näkyi selvää lasten osallisuutta ja se on näiden artikkelin kantava teema. Niissä tulee esille toiminnan kokonaisvaltaisuus, lasten vahva rooli toiminnassa sekä aikuisten, lasten ja huoltajien

yhteistyö. Neljä artikkelista kertoo kasvattajien suunnittelema toiminnasta, joissa lapset saavat ilmaista itseään, tuoda omia näkemyksiään esille sekä olla toimijoina tietyn tilanteen, aiheen tai ajan puitteissa. Kolmessa artikkelissa musiikkikasvattajat tuovat esille näkemyksiään ja toimintatapojaan musiikkikasvattajina.

Ryhmittelin aineistosta nousseet ilmiöt viiteen lukuun, joista muodostuu tämän tutkimuksen tulokset. Kuvaan tulosluvuissa lasten osallisuuden piirteitä, kasvattajien roolia, tuokioihin keskittyvää toimintaa, lasten toimijuutta sekä musiikkikasvatusta kasvatustoimintaa yhdistävänä tekijänä. Tulosluvuissa peilaan aineistohavaintoja aineistosta nousseiden teorioiden ja käsitteiden lisäksi tällä hetkellä voimassa oleviin varhaiskasvatusta ja esiopetusta määrääviin asiakirjoihin, koska haluan selvittää miten tutkimustulokset vastaavat nykyhetken varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen vaatimuksia (EOPS 2014, 8, 18–19, 23; VASU 2016, 8, 30).

## 3 TUTKIMUSTULOKSIA

### 3.1 Lapsi osallisena yhteisössään

”Kuusimäen päiväkodissa lasten ja aikuisten osallisuus on kaiken toiminnan lähtökohta. – Tämä kiteytyy siihen ajatukseen, että lapsi on aktiivinen toimija omassa arjessaan.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Osallisuutta on monentasoista. Se on yksilön kokemusta yhteisöön kuulumisesta sekä osallistumista yhteiskunnan palveluihin ja tilaisuuksiin. Esimerkiksi lapsi osallistuu ryhmässä valmiiksi suunniteltuun toimintaan, jossa hän kokee olemisensa positiiviseksi. Syvällisellä osallisuudella tarkoitetaan ihmisen kuulemistä ja hänen mahdollisuuttaan vaikuttaa omaan toimintaympäristöönsä sekä osallistua päätöksentekoon ja suunnitteluun. (Turja 2017, 45.) Osallisuutta on yksilön tai ryhmän toimijuus eli vaikutusmahdollisuudet ja itsenäinen toiminta omassa ympäristössä vaihtelevissa tilanteissa (Lipponen & Kumpulainen & Hilppö 2013, 160–161).

”Lasten ideoista voi syntyä vaikka mitä, ja silti toiminnassa voidaan huomioida lasten yksilölliset tarpeet, vasun sisällöt ja kasvatuksen tavoitteet.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Kasvatustoiminta perustuu varhaiskasvatuslakiin ja sen on oltava valtakunnallisten ohjeiden ja määräysten mukaista. Samanaikaisesti on huomioitava lapsiryhmän sekä yksittäisen lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen. (Fonsén & Heikka & Elo 2014, 87–90.) Varhaiskasvatus on henkilöstön ja lasten vuorovaikutteista toimintaa. Se on myös lasten omaehtoista sekä henkilöstön suunnittelemaa toimintaa. Lasten kasvatuksen tavoitteena on tietojen ja taitojen välittämisen lisäksi ohjata lapsia heidän omien mielipiteidensä, ajattelun ja identiteetin kehittymisessä. Lapsi nähdään uteliaana ja aktiivisena toimijana.

Lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet on otettava huomioon toiminnassa. Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kannustaa lapsia omaaloitteisuuteen ja tukea vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. (VASU 2016, 20–24, 36.) Luomme kuvaa itsestään toimijana toimintakokemustemme kautta. Syntynyt kuva vaikuttaa identiteettiimme ja siihen miten osallistumme ja toimimme vastaavanlaisissa tilanteissa tulevaisuudessa. (Lipponen, Kumpulainen, Hilppö 2013, 162.)

”Osallisuus ei ole sitä, että lapsi päättää, mitä tehdään. Eikä sitä, että toiminta tapahtuu aikuisen ehdoilla. – Se on sitä, että kaikki oppivat kuuntelemaan oikeasti toisiaan ja neuvottelemaan, miten asioita voidaan ideoida, suunnitella ja toteuttaa yhdessä.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Lapsen osallisuutta tulisi olla kaikessa kasvatustoiminnassa. Lapsen on voitava iloita itsestään sekä kokea oma merkityksellisyytensä niin omana itsenä kuin toisenkin seurassa. Osallisuutta on lapsen perustarpeiden tyydyttäminen, kuulluksi ja huomatuksi tuleminen sekä turvallinen harjoittelu ja mahdollisuus epäonnistua. Lapselle on annettava mahdollisuuksia vaikuttaa ja häntä on autettava taitojen ja omatoimisuuden harjoittelussa sekä tuettava ymmärtämään omien valintojen seurauksia. (Leinonen 2014, 20.) Osallisuuden kokemuksia syntyy sosiaalisissa suhteissa, kun lapsi osallistuu ryhmän toimintaan sekä vuorovaikutukseen toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Kaikkien toimijoiden on oltava tasa-arvoisia keskenään. (Leinonen 2014, 18.) Jokainen lapsi kokee osallisuuden omalla persoonallisella tavallaan ja tilannekohtaisesti. Osallisuutta on, kun lapselle annetaan myös mahdollisuus leikkiä yksin tai vetäytyä tilanteesta. (Leinonen 2014, 18–19.) Lapset huomioon ottavassa kasvatuksessa näkyy keskusteleva vuorovaikutus kasvattajien ja lasten välillä sekä lasten yksilöllisyyden huomioiminen (Rouvinen 2007, tiivistelmä).

### 3.2 Kasvattaja mahdollistaa lasten osallisuuden

Lastentarhanopettajalla on lapsiryhmän pedagoginen vastuu, johon kuuluu johtamista, työtiimin ohjaamista, suunnittelua sekä työn toteuttamista, organisointia, kehittämistä ja arviointia. Lastentarhanopettaja tekee yhteistyötä, jakaa tietoa ja osallistuu yhteiseen pedagogiseen kehitystyöhön koko varhaiskasvatusyksikössä. (Heikka 2016, 54–57.) Pedagogisessa toiminnassa on piirteitä aikuislähtöisyydestä ja lapsilähtöisyydestä. Aikuislähtöisyyttä kuvaa toiminta, jossa kasvattajilla on omia valmiita malleja pedagogiseen toimintaan. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa pedagogiikka on kokeilevampaa ja siinä mahdollistuu uudenlainen ennalta odottamaton luova työskentely ja tulokset. (Kinos 2002, 119–132.) Jollakin kasvattajalla voi olla tarkat suunnitelmat musiikilliseen toimintaan ja toisella taas suunnitelmat elävät ja muuttuvat tilanteiden mukaan.

”Hilden-Reiman pedagogiikassa on selkeä idea. Pienimmät opettelevat rytmit, esiopetusikäiset sitten tarttuvat nokkahuiluun. Esiopetuskeväänä lapset soittavat jo orkesterissa ja esiintyvätkin monessa paikassa. (Lastentarha 1/2013, 46–49)

”Osallisuus tarkoittaa myös aikuiskeskeisyydestä luopumista. – Kaikkea toimintaa ei tarvitse suunnitella tiukkojen raamien mukaan.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

”Opettajan tulee olla jatkuvasti herkällä korvalla. Paras oppimishetki voikin olla ihan toisessa tilanteessa kuin siinä pitkään suunnitellussa toiminnassa” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Kun kasvattajat kuulevat lasten kiinnostuksenkohteita, lapsilähtöinen toiminta mahdollistuu.

”Talven ensimmäinen lumipyry oli Ilmarisen päiväkodin lapsille suuri ilon ja hämmästelyn aihe. – Kun lumi ei sulanutkaan pois, totesimme henkilökunnan kanssa, että tästähän saamme oivallisen projektin pidemmäksi aikaa, Eila Vepsäläinen kertoo.” (Lastentarha 5/2010, 36–39)

Kasvattajalla on asemansa takia valtasuhde kasvatettavaan lapseen. Yhteiskunnalliset rakenteet, toimintakulttuurit ja viimekädessä kasvattajan näkemykset lapsesta vaikuttavat siihen kuinka itseohjautuvina, oppimaan kykenevinä tai ulkoapäin ohjattavina lapset nähdään. (Turja 2017, 39–40.) Aikuinen voi valvoa, määrätä ja käskää lasta, jolloin lapsen toimijuus voi hävitä monissa kasvatustilanteissa (Ylitapio-Mäntylä 2009, 127–129). Kasvattajat vaikuttavat päätöksillään lasten oppimisympäristöön. Sen tulisi olla leikkiin, tutkimiseen, kokemiseen, tekemiseen ja ilmaisuun sopivaa ja ohjaavaa. Lapsi oppii leikkimällä ja leikkiin kuuluu niin ilo, lasten aloitteet, mielikuvitus, luovuus, tila, aika ja rauha. (VASU 2016, 29.)

” – Lelujen, soittimien, askartelutarvikkeiden ja muiden tavaroiden tulee olla lasten saatavilla joka päivä – eikä vain silloin, kun aikuinen ne kaapin ylähyllyltä kerran viikossa ottaa esille.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Roger Hartin lasten osallisuuden porrasmallissa lasten osallisuuden taso näkyy sen mukaan kuinka paljon lapset tietävät tulevasta toiminnasta ja kuka toimintaa suunnittelee ja päättää asioista. Portaiden alimmat kolme tasoa eivät luo tilaa lasten osallisuudelle. Tällöin lasten ajattelua ja sanomista ohjailaan tiettyyn suuntaan tai luodaan tunnelmaa lasten osallisuudesta esimerkiksi lasten esityksillä. Lasten mielipiteiden kuuleminen voi olla muodollista eikä kuuleminen johda tekemisen ja

toiminnan muuttamiseen. Osallisuus alkaa Hartin mukaan, kun lapsia kuullaan vaikkakin aikuisten ehdoilla. Aikuinen voi päättää, mihin tarkoitukseen tai tarpeeseen lasten mielipiteitä tarvitaan. Lapset ovat tällöin tietoisia toiminnan tavoitteista, mutta heillä on vaikutusmahdollisuus vain aikuisten määrittämässä rajoissa. (Turja 2011, 24–35; Turja 2017, 46–53.) Jotta lapsi saa oman äänen kuuluviin, siihen tarvitaan aikuisen ääntä. Aikuinen määrittää lapsen toiminnan ehtoja ja mahdollisuuksia. (Tahkokallio 2014, 233–234.)

”Aikuinen ja lapsi tuovat kumpikin oman osansa yhteiseen arkeen. Toiminta voi lähteä myös lapsen ajatuksista, joita hän voi tuoda esiin mitä erilaisimmissa arjen tilanteissa, toteaa Elina Kataja.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Harry Shier määrittelee lasten osallisuuden alkamaan lasten kuuntelusta ja kannustamisesta ilmaisemaan omia ajatuksia. Osallisuus kasvaa edelleen, kun lasten ajatukset huomioidaan ja kun lapset osallistuvat päätöksentekoon. Aikuiset jakavat päätöksentekoa ja valtaa lapsille heidän ikä- ja kehitystasonsa mukaan. Lasten osallisuuden mahdollistuminen ja jatkuvuus edellyttää aikuisilta kykyä kehittää uusia yhteisiä toimintamalleja sekä sitoutumista toimimaan sovitulla tavalla. (Shier 2001, 107–115.)

”Työskentely on edennyt lasten ja kasvattajien oivallusten ja ideoiden mukaan.” (Lastentarha 5/2010, 36–39)

Kasvattajien ja lasten yhteisen suunnittelun lähtökohtana on pidettävä lasten osaamista ja mielenkiinnon kohteita (VASU 2016, 39). Kasvattajalta vaaditaan itseluottamusta omaan kykyihin sekä uskoa lapsen toimijuuteen, jotta lasten osallisuus toteutuisi. Kasvattaja voi muuttaa alkuperäisiä suunnitelmiaan ja ideoida toimintaa lasten kanssa

yhteistyössä. Rohkaiseva asenne ja turvallinen ilmapiiri auttavat lapsia ilmaisemaan itseään ja tulemaan mukaan toimintaan. (Turja 2017, 49, 54.) Aikuisten on hyvä huomioida lasten erilainen kokemusmaailma, sillä aikuisten tulevaisuusorientaatiomainen tapa ajatella asioita tulevaisuudessa poikkeaa lasten tavasta kokea asioita sen hetkessä ajassa ja paikassa. Lapset kokevat asioita ja ovat päteviä omalla kehitystasollaan. Kun kasvattaja toimii aktiivisesti lasten kanssa, hän huomaa lasten tarpeet, kokemusmaailman ja pätevyyden. Lapsen tarpeiden ymmärtäminen ja kokemuksiin kiinnittyminen parantavat kasvattajien suhdetta lapsiin ja heidän toimintaansa. (Tahkokallio 2014, 234, 238–239.)

”Minä en voi määrätä täältä ylhäältä aikuisena, mitä lapsen tulee ajatella ja toimia. Näytän lapselle, että luotan häneen. Luotan siihen, että hän osaa ja onnistuu.” (Lastentarha 4/2014, 20–23)

Lasten osallisuuden ymmärtäminen ja huomioiminen sekä lasten kanssa uusiin asioihin heittäytyminen vaatii kasvattajalta uutta asennetta ja uskallusta (Turja 2017, 54).

”Lasten osallistaminen yhteiseen arkeen vaatii lastentarhanopettajilta rohkeutta tarkastella kriittisesti omaa toimintaansa. – Aikuinen miettii yleensä suuressa hiljaisuudessa, miten asiat parhaiten toimivat.” (5/2014, 28–30)

Muutokset ja uuden kehittäminen ei ole helppoa, koska totutut tavat voivat estää uusien toimintatapojen syntymistä. Rutiineiksi muodostuneet toimintatavat eivät vie aikaa tai energiaa toisin kuin tuntemattomien asioiden kohtaaminen sekä uuden tekeminen ja suunnittelu. (Parrila & Fonsén 2016, 66–68.) Jotta kasvatustyössä tapahtuisi muutoksia asenteissa ja käytänteissä, tarvitaan tietoa siitä miten osallisuus ilmenee, mitä toimenpiteitä se edellyttää ja mitkä ovat käytännön tavoitteet (Turja 2011, 25).



Kasvatusajattelu, lasten asema ja aikuisten valtasuhde suhteessa lapsiin on muutoksessa; lapset nähdään vähitellen aktiivisina ja aloitteita tekevinä toimijoina (Turja 2017, 41).

### **3.3 Lapset osallistuvat kasvattajien suunnittelemaan musiikkitoimintaan**

”Vilppulankosken päiväkodin saliin astuessaan lapset näkevät heti rykelmän jännittävän näköisiä soittimia. Tässä työpajassa lapset saavat tutustua viiden maan soittimiin, musiikkiin, tansseihin ja lauluihin.” (Lastentarha 1/2015, 30–32)

”Hattelmalan päiväkodin viisivuotiaat Haitulat aloittivat juhluvuoden vieraillemalla Sibeliuksen syntymäkodissa. He hämmästelivät vanhoja soittimia ja kuuntelivat innokkaana museo-oppaan tarinoita.” (Lastentarha 2/2015, 38–40)

Lapset oppivat koko ajan musiikista olemalla osa ympäristöään ja seuraamalla toimintaa sekä osallistumalla erilaisiin käytänteisiin (Ruokonen 2016, 29). Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tutustuttaa lapset kulttuuriperintöön ja eri taiteenaloihin sekä tukea lasten ilmaisun kehittymistä musiikillisessa, kuvallisessa, sanallisessa ja kehollisessa ilmaisussa (VASU 2016, 41–42).

Kasvattajat voivat luoda tilanteita lasten musiikilliselle osallistumiselle muun muassa musiikkikulttuuriin ja soittimiin tutustumalla. Jean Sibeliuksen syntymän 150-juhlavuosi on huomioitu Hämeenlinnan Lasten ja nuorten palveluissa. Päiväkodinjohtaja Katri Aronen toteaa:

”Olen pitänyt keskustelua yllä siitä, että juhlavuosi huomioitaisiin kullekin ikäkaudelle luontevalla tavalla. Osa ryhmistä on jo aloittanut teeman ja osa orientoituu pikkuhiljaa aiheeseen” (Lastentarha 2/2015, 38–40)

Lastenmusiikkia tekevä ja esittävä lastentarhanopettaja toteaa:

” – Ekoja keikkoja päiväkotien kevätjuhlissa tehdessämme huomasimme, että leikittäminen ja tekeminen musiikin tahdissa uppoaa lapsiin, lapset tykkäävät tehdä mukana. Lastentarhanopettajilla on yleensäkin ajatus saada lapset mukaan, osallistumaan.” (Lastentarha 5/2014, 14–17)

Osallisuus on ymmärretty usein pelkästään osallistumiseksi johonkin toimintaan. Osallistuja osallistuu ennalta järjestettyyn toimintaan, johon hän ei ole voinut vaikuttaa mitenkään. Kuitenkin jo pelkkä osallistuminen valmiiksi suunniteltuun ja organisoituun toimintaan voi olla esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa tukea tarvitsevalle lapselle myönteinen kokemus yhdessä tekemisestä. (Turja 2017, 44–45.)

”Viikarit on integroitu ryhmä, jossa on kuusi kasvun ja oppimisen tukea tarvitsevaa lasta. Koko ryhmän mukaan saaminen johonkin toimintaan on haastavaa, sillä kaikki eivät voi tehdä ihan kaikkea. Kaikki osallistuvat kuitenkin mielellään laulupiirtämiseen.” (Lastentarha 3/2015, 25–27)

Osallistaminen tulkitaan jonkin tahon kuten kasvattajien tavoitteina ja toimenpiteinä saada lapset osalliseksi johonkin toimintaan. Lapset nähdään tällöin aikuisten toimenpiteiden kohteena eikä aktiivisina toimijoina ja vaikuttajina. Lasten osallisuus voi rajoittua aikuisten suunnittelemaan rajattuun paikkaan tai aikaan. (Turja 2017, 44–45.) Vähäinen tieto toiminnan taustoista ja tavoitteista sekä rajatut vaikutusmahdollisuudet toiminnan aikana vähentävät lasten osallisuuden tasoa (Turja 2011, 24–35; Turja 2017, 46–53).

”Kun konsertti on rakennettu tarinan ympärille, lapset saavat musiikin tekemisen keinoin tuntea itsekkin vievänsä tarinaa eteenpäin.” (Lastentarha 1/2015, 30–32)

”Konsertti oli antoisaa, kun lapset saivat kokeilla kaikkia soittimia ja olla muutenkin mukana.” (Lastentarha 1/2015, 30–32)

Musiikkitoiminta voi tyydyttää toissijaisia tarpeita esimerkiksi opettajan, vanhempien tai kuulijoiden kunnianhimoja ja hyväksyntää (Kurkela 1994, 345–346, 405). Aikuisen tarkoitusperien mukaan toimiminen voi aiheuttaa lapsessa negatiivisia vaikutuksia (Sinkkonen J. 2009, 294).

Musiikkikasvattaja Soili Perkiö kertoo:

”Äiti oli pakotettu lapsena pianotunneille ja hän halusi säästää lapsensa moiselta koettelemukselta.” (Lastentarha 5/2014, 8–10)

Lastentarhanopettaja kokee onnistuneensa työssään, kun hän kuvaa äitien reaktioita esikoulun kevätjuhlassa:

”Äidit pyyhkivät kyneleitään, kun he kuuntelevat oman kuusivuotiaansa soittavan vanhoja kansanlauluja.” (Lastentarha 1/2013, 46–49)

Musiikin opiskelu soittotunnilla, esimerkiksi kerran viikossa, voi olla lapselle antoisaa ja merkityksellistä, jos opettaja ottaa lapsen tarpeet huomioon (Sinkkonen J. 2009, 294).

”Hannele Hilden-Reima opettaa esiopetusikäisille nokkahuilun soittamista kerran viikossa. Monelle lapselle soittotunti on viikon odotettu kohokohta.” (Lastentarha 1/2013, 46–49)

Musiikillisessa toiminnassa korostetaan helposti suoritusta ja oppimista. Taka-alalle jää se mitä musiikista, laulamisesta tai soittamisesta voidaan kokea. Soittimiin tutustuminen ja soittaminen tulisi olla leikinomaista ja luovaa. (Kosonen 2011, 168.)

Päiväkodissa vieraileva etnomusikologi Henna Leisiö kertoo:

”Lapsille kannattaa yleensäkin antaa mahdollisuus tutustua uuteen instrumenttiin ensin omin päin. Aluksi toki kannattaa näyttää, tuleeko ääni puhaltamalla tai lyömällä, mutta ei pidä heti alkaa opettamaan, kuinka soitinta soitetaan ”oikein”. – On hyvä, että lapsi saa keksiä jotain itsekin.” (Lastentarha 1/2015, 30–32)

Osallistamis-termin sijaan voidaan käyttää ilmaisua osallisuuteen kutsuvasta ja mahdollistavasta toiminnasta. Tällöin kasvattaja suunnittelee toiminnan siten, että se mahdollistaa lasten mielipiteet ja valinnat sekä tasa-arvoisen vuoropuhelun. (Fonsén & Heikka & Elo 2014, 81.)

”Tuula Jerkku haluaa tehdä jokaisesta oppimistuokiosta mielekkään. – Haluan, että lapset oppivat ilon kautta, ja että etusijalla olisivat heidän omat oivalluksensa. En tee asioita lasten puolesta, vaan kannustan heitä ajattelemaan ja tekemään itse. (Lastentarha 4/2012, 38–39)

Taiteen kasvattava voima syntyy ihmisten toiminnassa, vuorovaikutuksessa, ohjauksessa ja opetuksessa. Taidepedagogiikkaan ei lasketa kuuluvaksi näennäistä

ennalta päätettyyn lopputulokseen tähtäävää harjoittelua ja tekemistä. Taide voi hävitä jos taide ja pedagogiikka on liitetty yhteen väkinäisesti. Näin voi käydä, jos opettajalla ei ole riittäviä valmiuksia tai koulutusta, tai jos taiteellisesta toiminnasta puuttuu oppijan henkilökohtainen kokemus esteettisyydestä ja aistillisesta kokemisesta. (Westerlund & Väkevä 2011, 6.) Aikuisen tavoitteellinen toiminta ja lapsilähtöisyys eivät sulje toisiaan pois (Tahkokallio 2014, 196).

### **3.4 Tunteva, itseään ilmaiseva ja osaava lapsi musiikkikasvatuksessa**

Musiikki on osa kulttuuriamme ja jokapäiväistä elämäämme. Musiikki tuottaa nautintoa ja sen avulla voimme ilmaista itseämme ja luovuuttamme sekä erilaisia tunteitamme kuten iloa ja surua. Musiikki myös yhdistää ihmisiä, rauhoittaa, innostaa tai lohduttaa elämän erilaisissa vaiheissa. (Ahonen 1997, 23–24, Ruokonen 2016, 11–12.) Esteettistä musiikkikasvatusta edustavat suuntaukset korostavat musiikkia esteettisen herkkyyden ja nauttimisen kokemuksena. Musiikillinen toiminta perustuu kuunteluun, ilmaisuun, improvisaatioon ja säveltämiseen. (Ruokonen 2016, 9–10.)

Lapset kertovat:

”Joillekin tuli iloinen ja toisille surullinen mieli. Marcus, 5v, koki tunteiden kirjon: Mulle tuli hajan hajan -mieli. Kaikkea on: iloista, huonoo ja ärhäkkää ja vinksin vonksin -mieltä.” (Lastentarha 2/2015, 38–40)

”Ensin keskityttiin kuuntelemaan Sibeliuksen Kuusi-kappaletta ja sitten saatiin maalata ihan mitä vaan musiikki oli tuonut mieleen.” (Lastentarha 2/2015, 38–40)

”Pepin mielestä oli kivointa soittaa kaikkia ihmeellisiä rumpuja, ja Iidan mielestä taas tanssiminen oli hienointa. Almasta oli jännittävää kokeilla erilaisia puhaltimia.” (Lastentarha 1/2015, 30–32)

Musiikillisen ilmaisun tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin sekä antaa lapsille musiikillisia kokemuksia. Leikinomaisen musiikillisen toiminnan avulla lasten valmiudet hahmottaa musiikin elementtejä kuten äänen kestoja, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät. Lapsia ohjataan kuuntelemaan ja havainnoimaan ääniympäristöään. Lasten kanssa lauletaan ja liikutaan musiikin mukaan, kuunnellaan musiikkia ja kokeillaan erilaisia soittimia. Lasten kanssa tutustutaan sanarytmeihin, kehonsoittimiin ja perussykkeeseen. (Ruokonen 2017, 130–133.) Lapset saavat ilmaista musiikin tuomia ajatuksia ja tunteita kuvallisesti, kertoen ja tanssien. Onnistumisen ja ilon kokemuksia syntyy yhdessä musiikkia tehden, harjoitellen ja esiintyen. (VASU 2016, 41–42.)

”Vilma Viidakkokissa Iranista soittaa ud-luuttua sekä darbuka-rumpua ja näyttää, kuinka iranilaisia rytmejä voi rummuttaa vaikka omaan kehoonsa ja Klaara Kameli Somaliasta laulaa ja opettaa oman maansa tanssin.” (Lastentarha 1/2015, 30–32)

”Jo kuusivuotias osaa soittaa hiljaa tai voimakkaasti, nopeasti tai hitaasti. Leikin varjolla opitaan musiikin termit.” (Lastentarha 1/2013, 46–49)

”Pienet soittajat keskittyvät tarkasti ja nauttivat soittamisesta.” (Lastentarha 1/2013, 46–49)

Kun lapsi ilmaisee tunteitaan esimerkiksi musiikkimaalauksen, tanssin tai oman sävellyksen avulla, hänen ilmaisunsa ja itseluottamuksensa kasvaa. Myös kuuntelu- ja yhteistyötaidot kehittyvät. (Ruokonen 2016, 28.) Leikin, erilaisten oppimisympäristöjen ja monipuolisten vuorovaikutustilanteiden avulla vahvistetaan lasten sosiaalisia taitoja, toisten kunnioittamista, omanarvontuntoa ja osaamista monilla tiedon- ja taidonaloilla (EOPS 2014, 12).

”Laulun ja piirtämisen aikana Sutinen havainnoi lapsia. Hän kiinnittää lasten keskinäisten suhteiden ohella huomiota muun muassa tunteisiin. Ryhmässä opetellaan tunteiden tunnistamista ja ilmaisemista.”  
(Lastentarha 3/2015, 25–27)

Lasten musiikkikasvatus on usein musiikin esittämistä ja kuuntelua. Lasten odotetaan oppivan laulamaan, soittamaan ja leikkimään aikuisten tekemää musiikkia. Lasten mahdollisuudet oman musiikin säveltämiseen ovat rajatut. Lapset ovat kuitenkin luonnostaan taitavia ja innokkaita tekemään omaa musiikkia kuten laulamaan ja soittamaan niin yksin kuin toisten lasten kanssa. Laulujen sanoitukset syntyvät luonnostaan, kun lapsi oppii puhumaan. (Glover 2000, 2; Leppänen 2010, 144–145.)

”Esioppilastyöt Tiina ja Neea hyräilevät värejä sekoittaessaan laulua, jonka ovat itse sanoittaneet.” (Lastentarha 4/2012, 38–39)

”Haluan tarjota lapsille väyliä, joilla he voivat tuoda ajatuksiaan julki. Olemme tehneet yhdessä lasten kanssa lauluja, joista on syntynyt omakustannelevykin, Tuula kertoo.” (Lastentarha 2/2015, 38–40)

Lapsille syntyy sisäinen motivaatio, kun opittavat asiat koetaan henkilökohtaisiksi, eikä pinnallisiksi ja mekaanisiksi. Kun musiikillinen toiminta toteuttaa lasten lähellä olevia tarpeita, se kasvattaa lasten motivaation lisäksi itseohjautuvuutta, luovuutta sekä yksilöllistä ja persoonallista kasvua. Henkilökohtainen motivaatio sekä kasvattajan ja lasten yhdessä luomat normit ja demokraattinen päätöksenteko edistävät työrauhaa ja samalla myös jokaisen yksilön oppimista. Musiikillinen tyydytys tulee itse musiikista, sen tekemisestä ja sen mukana elämisestä. Lasten musiikillinen toiminta on parhaimmillaan luovaa kuin lasten leikki. Kun toiminta on lapsilähtöistä, oppimisprosessissa syntyy tilaa lasten luovuudelle ja älylliselle kasvulle. (Hytönen 2008, 90; Kurkela 1994, 345–346, 405; Väkevä 2011, 73–76.) Monipuolinen ja moniaistinen musiikillinen toiminta lujittaa lasten suhdetta ja kiinnostusta musiikkiin. Lapset saavat kokemuksia omista musiikillista kyvyistään laulaen, soittaen, tanssien ja liikkuen sekä omaa musiikkia luoden ja vapaasti musisoiden. (EOPS 2014, 31–32.)

Lasten osallisuus lisää lasten vastuullisuutta, ymmärrystä omien valintojen seurauksista ja omista oikeuksista. Lasten sensitiivinen, myönteinen ja kannustava kohtaaminen tukee lasten hyvän itsetunnon ja identiteetin kasvua. (VASU 2016, 29–30.) Kasvattaja voi tukea lapsen itsetuntoa ja oppimista luottamalla lapsen kykyihin ja taitoihin. Lapsi suoriutuu vaativistakin tehtävistä ohjattuna ja vuorovaikutuksessa lähiympäristönsä kanssa. Lapsi kehittyy yksilöllisellä, vuorovaikutuksellisella ja yhteisöllisellä tasolla. (Hujala & Turja 2017, 21–22; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 3.)

”Keskityn niihin asioihin, mitä lapsi osaa ja missä hän on hyvä. Kun itsetunto kasvaa, lapsi oppii muitakin asioita.” (Lastentarha 4/2014, 20–23)

”Kivistön päiväkodissa esioppilaita luotsannut Tuula Jerkku sanoo lasten olevan viisaita ja herkkiä ihmisen alkuja, jotka pystyvät tuottamaan upeita asioita.” (Lastentarha 4/2012, 38–39)



Lapsikeskeisen ja tekemällä oppimisen vaikuttajana tunnetun kasvatustieteilijä ja filosofi John Deweyn pragmatismi-teorian ajatukset ovat kantaneet tämän päivän kasvatustieteiden keskusteluun. Pragmatismien lähtökohtana on oppijan henkilökohtainen tekeminen ja oppimisen kokemus, jossa tieto ja ajattelu yhdistyvät toimintaan. Pragmatismien idea tunnetaan kasvatustieteessä progressiivisena pedagogiikkana. Sen perusajatus on yksilön omat vaikutusmahdollisuudet muuttaa itseään, ympäristöään ja yhteiskuntaa haluamaansa suuntaan. (Väkevä 2011, 70–81; Siljander 2014, 172–196; Westerlund & Väkevä 35–55.)

Musiikkikasvatuksen praksiainen näkemys korostaa oppimisen nautintoa. Kun oppimisen haaste ja oppijan kyvyt ja taidot kohtaavat, musiikkikokemus motivoi, luo onnellisuutta ja oppijalle syntyy itseluottamuksen tila. Lapset kokevat innostusta ja onnistumista tutustuen musiikin maailmaan ja kehittämällä omia musiikillisia ideoitaan. Mihály Csíkszentmihályin tutuksi tekemä flow-käsite kuvaa tätä luovaa prosessia. Onnistumisen ja osaamisen kokemukset innostavat kokeilemaan uudelleen. (Ruokonen 2016 9–10; Uusikylä 2012, 127–135.)

”Yhtä ajatusta seurasi toinen ja lopulta koko päiväkoti uppoutui täydellisesti talviteemaan. – Flow on ollut aivan mahtavaa! Työskentely on edennyt lasten ja kasvattajien oivallusten ja ideoiden mukaan.”  
(Lastentarha 5/2010, 36–39)

Lapsen kasvu-ympäristö voi tukea tai estää luovuutta, itseilmaisua ja haluttujen asioiden toteuttamista. Luovuus voidaan nähdä sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä ilmiönä. Musiikkikasvattajalla on mahdollisuus tukea lapsiryhmän yhteistoiminnallista luovuutta esimerkiksi ohjaamalla musiikillisen tarinan syntyä. (Ervasti & Muhonen & Tikkanen 2013, 246–250.) Hanna Hakomäen kehittämällä tarinasäveltämisen menetelmällä tuetaan lasten musiikillista ilmaisua sekä vuorovaikutustaitoja. Menetelmässä säveltäjä-

lapsi ilmaisee itseään musiikillisesti ja sävellyttäjä-aikuinen kirjaa syntyvän teoksen jollakin kirjaamisen menetelmällä. Teos esitetään säveltäjälle sekä hänen tärkeille ihmisilleen esimerkiksi konsertissa. (Hakomäki 2007, 15–16; Leppänen 2010, 146.)

### **3.5 Yhteistoiminnallista ja eheyttävää musiikkikasvatusta**

Lasten oppiminen, kasvu ja kehitys eivät ole kasvattajien toimenpiteiden seurausta vaan se on lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäisen yhteistoiminnan tulosta (Rouvinen 2007, 5). Lapsesta käsin lähtevässä kasvatuksessa lapsi kehittyy aktiiviseksi toimijaksi omaehtoisten elämysten ja kokemuksellisen toiminnan avulla. Tärkeitä tekijöitä ovat kontaktit muihin lapsiin ja kasvattajan tavoitteellinen ohjaus. (Rouvinen 2007, 6.)

”Työskentely on edennyt lasten ja kasvattajien oivallusten ja ideoiden mukaan. Lasten ajatukset, kysymykset ja havainnot ovat kuljettaneet ideoita eteenpäin. Monista töistä suunniteltiin yhdessä pidempikestoisia; seuraavana päivänä jatkettiin siitä mihin edellisenä päivänä jäätiin. Päivien ketjusta tuli lapsille yksittäisten toimintojen sijasta kokonaisuuksia, joilla on lapsen tunne-elämän ja oppimisen kannalta suuri merkitys. Pidempikestoilla projekteilla tuettiin myös lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja leikkiä.” (Lastentarha 5/2010, 36–39)

Musiikkikasvatuksessa on mahdollista tutustua musiikin eri tyyleihin ja musiikin moninaisuuteen sekä harjoitella ja oppia monia taitoja esimerkiksi laulamista, soittamista ja liikkumista musiikin mukaan. Musiikkia voi yhdistää moneen oppimisalueeseen kuten kielenkehitykseen ja liikunnalliseen oppimiseen. (Ruokonen 2016, 14–15.)

”Lapset kertovat, piirtävät, tanssivat ja laulavat tarinoita.” (Lastentarha 1/2011, 24–25)

”Pikkuhiljaa esikoululaisten ja aikuisten yhteisistä ideoista syntyy luonnoksia käsikirjoitukseen, jota yhdessä hiotaan, kunnes siitä syntyy oikea tarina. Ja tästä tarinasta syntyy musiikkinäytelmä.” (Lastentarha 1/2011, 24–25)

Lasten osallisuus on parhaimmillaan, kun lapset saavat olla oman elämänsä toimijoita. Kasvattajat voivat luoda tilanteita, jossa mahdollistetaan lasten osallisuus antamalla tilaa yhteiselle suunnittelulle ja vuoropuhelulle. Lapsia kuullaan ja he saavat vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin. Osallisuuden kokemuksia syntyy monissa arkipäiväisissä vuorovaikutustilanteissa. Lasten vaikutusmahdollisuudet toimintaan ja toimintaympäristöön lisäävät heidän toimintaan sitoutumista ja vastuunottoa. (Turja 2017, 45–46.)

”Parasta oli se, että pölliöidea heräsi lasten aloitteista ja mahdollisti sitä kautta sitoutumisen ja motivoitumisen tekemiseen.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Kun lapset saavat osallistua toiminnan suunnitteluun, toimintaan ja arviointiin, heille syntyy yhteisön täysivaltaisen jäsenyyden kokemus. Osallisuus opettaa lapselle demokraattista päätöksentekoa ja vastuunottoa. (Fonsén & Parrila 2016, 100.)

” – Matkan varrella on ratkottu ongelmia ja tehty kompromisseja. Kun ryhmän tytöistä neljä halusi esittää Kisu Pikkukuuta, ovat he neuvotelleet hetken ja sopineet sitten, että toinen voi olla Kisu Aurinkoinen, kolmas

tyttö Kisu Timanttikuu ja neljäs Kisu Tähtikuu.” (Lastentarha 4/2012, 38–39)

Vaikuttamisen ja kuulluksi tulemisen kokemukset lisäävät lapsen itseluottamusta, itsetuntoa sekä voimaantumisen, pätevyyden ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Kun lapset saavat ideoida, pohtia, neuvotella, osallistua toteutukseen ja arvioida, heidän taitonsa tarkastella omaa oppimistaan kehittyvät ja käsitys itsestä selkiytyy. Yhteiset kokemukset lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteistyötaitot kehittyvät, kun lapset toimivat yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa (Turja 2017, 53–54.)

”Tuula kertoo, kuinka yhteinen projekti on vahvistanut ryhmähenkeä.” (Lastentarha 4/2012, 38–39)

Aihepiirejä yhdistävä monipuolinen pedagoginen toiminta antaa lapsille kokemuksia oppimisen eri alueilta (VASU 2016, 39). Lasten osallisuus voi olla lyhytkestoista, tiettyyn tilanteeseen liittyvää tai pitkäkestoista ja pitkälle suunniteltua. Pitkäkestoiset projektit ja teematyöskentely lisäävät lasten osuutta suunnittelijoina. Tällöin toiminta on kokonaisvaltaista teeman sisällä tapahtuvaa monipuolista tekemistä. (Turja 2011, 24–35; Turja 2017, 46–53.)

”Pöllöjen teossa toteutui moni varhaiskasvatuksen tavoite: kädentyöt, kirjoittamisen alkeet sekä verbaalinen ja musiikillinen itseilmaisu.” (Lastentarha 5/2014, 28–31)

Eri taiteenalojen ilmaisussa korostuu kokonaisvaltaisuus ja eri ilmaisumuotojen luova yhdisteleminen (VASU 2016, 41–42). Eheyttävässä opetuksessa yhdistetään useita taidemuotoja ja oppiaineita yhdeksi kokonaisuudeksi esimerkiksi jonkin teeman

mukaan. Tavoitteena on kokonaisvaltainen oppiminen. Eheyttävä musiikkikasvatus antaa tilaa lapsia kiinnostaville aiheille ja lasten aktiivisuudelle koko oppimisprosessin ajan. Lapset voivat osallistua toiminnan suunnitteluun, tavoitteiden asettamiseen ja arviointiin. Eheyttävässä oppimisessa voidaan käyttää erilaisia oppimistapoja ja monenlaisia opetusmenetelmiä. Oppiminen voi olla esimerkiksi yhteisöllistä, ilmiölähtöistä, tutkivaa ja toiminnallista. (Ruokonen 2016, 22, 24–25.)

”Taidepäiväkoti Konsti, jossa perusideana on taidekasvatus kaikissa päivän toiminnoissa. – Konstin taidekasvatus on kaikkeen oppimiseen liittyvää luovaa ja oivaltavaa ja sensitiivistä lasta kuuntelevaa toimintaa.”  
(Lastentarha 4/2014, 20–23)

Parhaimmillaan oppimisprosessissa korostuu oppijan oma aktiivinen rooli, henkilökohtaiset kokemukset sekä taiteen kasvattava merkitys. Lapsilla on tarve taiteelliseen ilmaisuun kuten rakennella, tutkia, ihmetellä, keksiä sekä olla vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja fyysisen ympäristönsä kanssa. Taidekasvatus ei ole pelkästään yksilön ja taidekokemuksen välinen asia. Lapsen kasvuun ja oppimiseen kuuluu yhteisöllisyys, sosiaalisesti jaetut kokemukset, vuorovaikutus oman ympäristön kanssa sekä jatkuva oppiminen elämää varten. (Ruokonen 2016, 24; Turja 2017, 133–135.) Korkealla osallisuuden tasolla lapset voivat olla aloitteiden tekijöitä sekä suunnittelijoita ja aikuinen on toiminnan tukija. Kun aikuiset ja lapset suunnittelevat, keskustelevat ja tekevät yhdessä, toiminta on yhteistoiminnallista ja lasten osallisuus parhaimmillaan. (Turja 2011, 24–35; Turja 2017, 46–53.)

## 4 LOPUKSI

Tällä tutkimuksella halusin selvittää: mitä on lasten osallisuus käytännön varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen musiikkikasvatuksessa? Toivoin löytäväni syvällistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Lastentarha-lehden artikkelit osoittautuivat hyväksi tutkimusaineistoksi. Lehden artikkeleista sain esimerkkejä laadukkaasta varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta, koska Lastentarha-lehti jakaa asiantuntijatietaa lukijakunnalleen (Lastentarhanopettajaliitto 2018).

Tämän tutkimuksen teossa minua ovat innostaneet aiheen ajankohtaisuus, aikaisempi vähäinen tutkimustieto lasten osallisuudesta musiikkikasvatuksessa, teoreettisen puheen ja käytännön kasvatustyön erot sekä tutkimuksesta saadut tulokset, joita voin hyödyntää omassa työssäni. Tiesin jonkin verran lasten osallisuudesta ja musiikkikasvatuksesta jo ennen tutkimuksen tekemistä. Ehkä juuri nuo ennakkokäsitykset saivat minut aluksi lähestymään aihetta suppeasta näkökulmasta. Tutkimusta tehdessäni minun oli tarkistettava omia ennakkokäsityksiäni tutkittavasta aiheesta. Palasin Lastentarha-lehden artikkeleihin koko tutkimuksen ajan. Kun perehdyin tutkimusaineistosta esille tuleviin käsitteisiin ja teoretietoon, löysin tutkimusaineistosta uusia näkökulmia koko tutkimusprosessin ajan. Luotettavuutta tutkimukseeni tuovat suorat lainaukset tutkimusaineistosta peilattuna teoreettiseen tutkiskeluun. Olen myös kuvannut tutkimuksen kohdetta ja tutkimuksenteon eri vaiheita aidosti ja totuudenmukaisesti.

Tutkimukseni johdannossa esille tuomissa aikaisemmissa osallisuustutkimusten tuloksissa todetaan lasten osallisuuden olleen vähäistä. Tämän tutkimuksen tuloksissa lasten osallisuus näkyy monentasoisena. Osassa artikkeleita lasten osallisuus nähdään suppeammin kuin toisissa. Koska tutkimusaineistona on pieni määrä artikkeleita, tutkimustuloksia ei voi yleistää kattamaan lasten osallisuuden tasoa koko varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kentällä. Tämä tutkimus osoittaa kuitenkin, että lasten osallisuus on valtakunnallisten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen määräysten mukaista tutkimusaineiston esimerkeissä. Tämän tutkimuksen tulokseen lienee osaltaan

vaikuttanut pieni, rajattu ja tarkoituksenmukaisesti valittu aineisto-otos. Huomattavaa on kuitenkin, että artikkeleista löytyi myös korkeaa lasten osallisuutta. Lasten osallisuuden tason paranemiseen lienee osaltaan vaikuttaneet yhteiskunnallinen keskustelu ja käsitys lapsen asemasta toimijana (Turja 2017, 41).

Tutkimuksellani olen saanut selville lasten osallisuuden piirteitä, mikä sitä mahdollistaa ja mitä se tuo tullessaan erityisesti lasten musiikilliseen kasvuun ja oppimiseen. Lasten osallisuus ei ole esimerkiksi pelkästään lasten mielipiteiden kysymistä tietyissä tilanteissa, vaan se näkyy kaikessa kasvatustoiminnassa kuten lasten ja kasvattajien kohtaamisessa, kasvuympäristössä, yhteisessä suunnittelussa ja tekemisessä. Osallisuus on yhteisöön kuulumista, tiedon saantia ja uusien asioiden oppimista. Se on mahdollisuutta itseilmaisuun, lasten pätevyyden tunnustamista sekä yhdessä tekemistä ja kokemista. Lapsi kasvaa, on läsnä ja osallistuu yhteisönsä toimintaan, jossa hänet huomioidaan yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Osallisuus on osallistumista toimintaan sekä mahdollisuutta olla osallistumatta. Erityisesti taiteellisen ilmaisun on perustuttava vapaaehtoisuuteen. Toiminnassa on oltava turvallinen ilmapiiri, mahdollisuus harjoitteluun, epäonnistumiseen, omien mielipiteiden ilmaisuun ja vaikuttamiseen. Osallisuuden kokemukset tuovat lapselle kokemuksen omaan yhteisöön kuulumisesta, mahdollisuutta opetella demokraattista päätöksentekoa sekä kasvua vastuuntuntoiseksi yhteisön jäseneksi. Osallisuuden, vaikuttamisen ja kuulluksi tulemisen kokemukset kehittävät lapsen itseluottamusta, itsetuntoa, voimaantumisen, pätevyyden ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Yhteistyö ja yhteiset kokemukset lisäävät yhteistyötaitoja ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Henkilökohtainen oppimisen kokemus luo edellytyksiä lasten luovuudelle ja ajattelukyvyyn kehitykselle. Leikinomaisuus ja lapsista lähtevät tarpeet musiikillisessa toiminnassa kasvattavat lasten itseohjautuvuutta, luovuutta sekä yksilöllistä ja persoonallista kasvua. Musiikkikokemus motivoi ja oppijalle syntyy itseluottamuksen tila, kun oppimisen haaste sekä oppijan kyvyt ja taidot kohtaavat. Lapsen tieto ja ajattelu yhdistyvät toimintaan, jolloin onnistumisen ja osaamisen kokemukset innostavat

kokeilemaan uudelleen. Lapset voivat tutustua musiikin maailmaan ja kehitellä omia musiikillisia ideoitaan. Luovassa flow-tilassa koetaan onnea, innostusta ja onnistumista. Luovassa useita taidemuotoja ja oppiaineita yhdistelevässä toiminnassa oppiminen on kokonaisvaltaista. Musiikkikasvatus voi toimia kokoavana eli eheyttävänä elementtinä antaen tilaa lapsia kiinnostaville aiheille ja lasten aktiivisuudelle koko oppimisprosessin ajan. Tämän tutkimuksen mukaan pitkäkestoinen ja projektimainen tekeminen edesauttaa parhaiten lasten osallisuuden toteutumista.

Kasvattaja mahdollistaa lasten osallisuuden. Kasvattajilla on erilaisia näkemyksiä lasten osallisuudesta. Sen vuoksi myös lasten osallisuus huomioidaan käytännön kasvatusstyössä vaihtelevasti. Kasvattajan asenteet ja pedagoginen osaaminen voi olla esteenä lasten osallisuuden toteutumiselle. Kasvattaja ei voi myöskään vetäytyä kasvatusvastuustaan. Kasvattajan tehtävänä on opettaa taitoja, tuoda tietoa, kulttuuriperinnettä sekä luoda lasten oppimiselle suotuisat olosuhteet. Lapsille on annettava mahdollisuus ilmaista itseään ja tunteitaan myös musiikin avulla. Kasvattajien on oivallettava, että lapset ovat osaavia ja päteviä omalla tasollaan. Lapset osaavat kertoa niin sanattomasti kuin omin sanoin kiinnostuksenkohteitaan, toiveitaan ja mielipiteitään. Kasvattajien on osattava nähdä lapset pätevinä toimijoina sekä mahdollistettava lasten osallisuus antamalla tilaa ja aikaa yhteiselle suunnittelulle ja vuoropuhelulle.

Tätä tutkimusaihetta voisin jatkaa edelleen esimerkiksi jossakin lapsiryhmässä toimintatutkimuksena. Tällöin itse kasvattajana sekä tutkijana olen lähellä ja vaikutan tutkittavaan ilmiöön. Toimintatutkimuksessa tutkija pyrkii ratkaisemaan tietyn ongelman yhdessä työyhteisön kanssa. Oleellista on, että tutkimuksessa on mukana ne ihmiset, joita asia koskettaa. Toimintatutkimuksen perustarkoituksena on käänne parempaan. (Eskola & Suoranta 2014, 128–129.)



## LÄHTEET

- Ahonen, H. 1997. Musiikki - sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- EOPS 2016. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 Opetushallitus
- Ervasti, M & Muhonen, S. & Tikka, R. 2013. Säveltämisen monet mahdollisuudet musiikkikasvatuksessa. Teoksessa Juntunen, M-L. & Nikkanen, H. Westerlund, H. (toim.) Musiikkikasvattaja, Kohti reflektiivistä käytäntöä. Jyväskylä: PS-kustannus. 246–291.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Fonsén, E. & Heikka, J. & Elo, J. 2014. Osallisuutta edistävän suunnittelun tasot. Teoksessa Heikka, J. & Fonsén, E. & Elo, J & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatusseura ry. 80–95.
- Glover, J. 2000. Children Composing 4 – 14. London & New York: Routledge
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva: WSOY
- Hakomäki, H. 2007. Tarinasäveltämisen taito. Jyväskylä: PS-kustannus
- Heikka, J. 2016. Jaettu pedagoginen johtajuus ja opettajajohtoisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Parrila, S. & Fonsén, E. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Jyväskylä: PS-kustannus. 43–57.
- Hytönen, J. 2008. Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy
- Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat, tutkimus ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

- Kinos, J. 2002. Kohti lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen teoriaa. *Kasvatus*. 33(2):119–132
- Kosonen, E. 2011. ”Heittäydy musiikin vietäväksi Musiikkia koulussa ja koulun jälkeen. Teoksessa Louhivuori, J. & Paananen, P. & Väkevä, L (toim.) *Musiikkikasvatus – näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Helsinki: Suomen Musiikkikasvatusseura. 157–170.
- Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. *Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen*. Helsinki: WSOY.
- Kurkela, K. 1994. *Mielen maisemat ja musiikki, Musiikin esittäminen ja luovan asenteen psykodynaamikka*. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Lastentarhanopettajaliitto 2018. <http://www.lastentarha.fi/cs/ltol/Lastentarha>. Luettu 7.2.2018.
- Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J. & Fonsén, E. & Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 16–40.
- Leppänen, T. 2010. *Vallatonta musiikkia, Lastenmusiikkikulttuuri 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Glaudeamus
- Lipponen, L & Kumpulainen, K & Hilppö, J. 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa*. Tampere: Vastapaino. 159–175.
- Metsämuuronen, J. 2001. *Laadullisen tutkimuksen perusteet, Metodologia -sarja 4*. International Methelp
- Parrila, S. & Fonsén, E. 2016. Arviointimenetelmien kehittäminen ja käyttöönotto. Teoksessa Parrila, S. & Fonsén, E. (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus*. Jyväskylä: PS-kustannus. 91–114.

- Parrila, S. & Fonsén, E.. 2016. Pedagogisen johtamisen prosessi. Teoksessa Parrila, S. & Fonsén, E. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Jyväskylä: PS-kustannus. 59–90.
- Ronkainen, S. & Pehkonen, L. & Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. WSOY pro Oy
- Rouvinen, R. 2007. ”Tässä työssä yhdistyy kaikki” Lastentarhanopettajat toimijoina päiväkodissa. Joensuu: Joensuun yliopisto 119.
- Ruokonen, I. 2016. Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka. Oy Finn Lectura Ab
- Ruokonen, I. 2017. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 121–135.
- Shier, H. 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children and Society*. 15 (2).
- Siljander, P. 2014. Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen, Peruskäsitteet ja pääsuuntaukset. Tampere: Vastapaino
- Sinkkonen, J. 2011. Musiikki - yhtä aikaa yksilöllistä ja jaettua. Teoksessa Louhivuori, J. Paananen, P. Väkevä, L. (toim.) Musiikkikasvatus – näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Suomen musiikkikasvatusseura. 289–297.
- Tahkokallio, L. 2014. Lastentarhanopettajan ammatillinen kehittyminen havainnointiin perustuvan reflektion avulla. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Turja, L. 2011. Lapset osallisina - kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. *Varhaiskasvatus tänään*. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti Toukokuu, 24–35.
- Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. Turja L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 38–55.
- Uusikylä, K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- VASU 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus.

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä, Helsinki: University of Eastern Finland.

Virta, S. 2002. Luovuus ja traditio päiväkodin musiikkikasvatuksessa, Pro gradu Tutkimus Lastentarha-lehden musiikkikasvatusartikkeleista vuosina 1944–1990. Tampere: Tampereen yliopisto.

Väkevä, L. 2011. John Deweyn pedagogiikka: Tekemällä oppiminen ja kasvatus vapauteen. Teoksessa Paalasmaa, J. (toim.) Lapsesta käsin, Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Jyväskylä: PS-kustannus. 70–81.

Westerlund, H & Väkevä, L. 2011. Kasvatuksen taide ja kasvatus taiteeseen: Taiteen yleinen ja erityinen pedagoginen merkitys John Deweyn filosofian näkökulmasta, Teoksessa Anttila, E. (toim.) Taiteen jälki, Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. 35–53.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2009. Lastentarhanopettajien jaettuina muisteluina sukupuolesta ja vallasta arjen käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

**LIITE**

- Ainasoja, T. 2015. Lapsillekin oma siivu Sibeliusta. Lastentarha 2 (5), 38–40
- Friman, T. 2013. Parempi pedagogi kuin muusikko. Lastentarha 1 (5), 46–49
- Kettunen, I. 2015. Musiikki tekee maailman tutuksi. Lastentarha 1 (5), 30–32
- Komi, T. 2015. Laulupiirtäjien taululla ropisee sade. Lastentarha 3 (5), 25–27
- Komi, T. 2014. Musiikki kuuluu kaikille ja kaikkialle. Lastentarha 5 (5), 8–10
- Kytölä, A. 2015. Soiva Siili pokkasi lastenkulttuurin valtionpalkinnon. Lastentarha 1(5), 46–47
- Siljamäki, T. 2014. Opet jaksaa heilua. Lastentarha 5 (5), 14–15
- Tarsalainen, A. 2010. Talven ihmeistä syntyi taidetta. Lastentarha 5 (5), 36–39
- Tarsalainen, A. 2011. Taidepäiväkoti Konstin henkilökunta iloitsee aktiivisista vanhemmista. Lastentarha 1 (5), 24–25
- Tarsalainen, A. 2012. Oppimista ilon kautta. Lastentarha 4 (5), 38–39
- Tarsalainen, A. 2014. Pienen lapsen ajatuksesta voi kasvaa jotain suurta. Lastentarha 5 (5), 29–31
- Tarsalainen, A. 2014. Ammennamme villistä luovuudesta ja yhteisöllisyydestä Lastentarha 4 (5), 20–23